24.11.2022

Asia: Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta, tiedonlouhinta tieteelliseen tutkimukseen ja opetusta koskeva sääntely

Viite: HE 43/2022 vp / Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 58/2022 vp / Tekijänoikeuslain muutoksia koskevan hallituksen täydentävä esitys

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry kiittää mahdollisuudesta osallistua kuulemistilaisuuteen 24.11.2022 ja lausuu hallituksen esityksestä 43/2022 (jäljempänä HE) kuulemistilaisuudessa esitettyjen seikkojen osalta tiedonlouhinnan ja opetuksen säännöksistä kirjallisesti seuraavaa.

1. Tekstin- ja tiedonlouhinnan sääntely

1.1 Tiedonlouhinta sananvapauden ja sivistyksellisten oikeuksien kannalta

Tekijänoikeuslain opetukselle ja tutkimukselle asettamat rajat määrittelevät sivistyksellisten oikeuksien toteutumiseen ja tieteen vapauden toteutumisen osana sananvapautta, sillä tekijänoikeuslaki määrittelee toimintamahdollisuudet digitaalisin menetelmin tehtävässä tutkimuksessa ja digitaalisessa opetuksessa. Yliopistojen näkökulmasta lakiuudistuksen tulee mahdollistaa tekstin- ja tiedonlouhinta tieteellistä tutkimusta varten ja poistaa esteitä teosten käyttämiselle.

Hallituksen esitys 43/2022 muuttui sananvapauden ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen kannalta merkittävästi hallituksen esityksen luonnoksesta, joka oli lausuntokierroksella ajalla 27.9.—31.10.2021 lausuntopalvelu.fi -palvelussa (jäljempänä HE luonnos).

Perustuslakivaliokunnan mielestä hallituksen esityksessä ei ole riittävästi arvioitu direktiivien jättämän liikkumavaran käyttöä perus- ja ihmisoikeuksien kannalta. Unifi toivookin että hallituksen esityksen perusoikeustarkastelussa luvussa 8. Perusoikeusvaikutukset, s. 59. Tekijänoikeuden rajoitukset, voitaisiin huomioida seuraavat seikat:

Perustuslain 12 §:n suojaamaan sananvapauteen sisältyy oikeus hankkia ja vastaanottaa tietoja kenenkään ennakolta estämättä ja juuri tietojen hankinnasta ja vastaanottamisesta tiedonlouhinnassa on kysymys. Tiedonlouhintaoikeuden toteuttaminen tekijänoikeuden rajoituksena on edellytys sananvapauden toteuttamiselle, sillä yksi henkilö ei voi lukea ja luotettavasti laajoja tietovarantoja. Tekstin- ja tiedonlouhinta (text and data mining) mahdollistaa suurten tietovarantojen (big data) tiedonkäsittelyn tietojen analysoimiseksi. Tekstin- ja tiedonlouhinta on keskeinen tutkimusmenetelmä uuden tiedon tuottamisessa. Koneoppiminen, tekoälyn kouluttaminen ja erilaiset data- ja tekstianalyysimenetelmät perustuvat tekstin ja tiedonlouhintaan, joiden avulla voidaan analysoida digitaalisessa muodossa olevia kuva- teksti- ja tietomassoja.Tekijänoikeuden ja sui generis tietokantaoikeuden normit ovat olleet kuitenkin rajoitteena tiedonlouhinnalle.

Tekstin- ja tiedonlouhinnassa teoksien kirjallinen tai taiteellinen muoto, joka on tekijänoikeuden suojan kohde, ei ole hyödyntämisen kohde, vaan käytön kohteena on teoksiin sisältyvä tieto, joka ei ole tekijänoikeuden suojan kohde. Tämän vuoksi tiedonlouhinnan rajoitussäännöksellä tapahtuva puuttuminen teoksen suojaan on tekijänoikeudellisessa tarkastelussa tekijänoikeuden suojaamistarkoituksen ulkopuolella ja perustuslain turvaaman omaisuuden suojan osalta on taloudellisia vaikutuksia koskien todettu, että tiedonlouhintaoikeuksien lisensiointi tekijänoikeusjärjestön toimesta on ollut muutamia tuhansia euroja vuodessa, joten puuttumista omaisuuden suojaan voidaan pitää vähäisenä.

Louhinnan teknisessä prosessissa syntyy kuitenkin kopioita teoksista ja tietokannoista, joiden säilyttäminen voi myös olla tarpeen eri syistä, esimerkiksi tulosten verifioimiseksi tai tieteellistä tutkimusta varten. Tämän vuoksi DSM direktiivissä on säädetty poikkeus kappaleiden valmistamiseen ja sekä pakollinen poikkeus kappaleiden valmistukseen ja säilytykseen tieteellistä tutkimusta varten. Tiedonlouhinnan osalta kansallinen liikkumavara mahdollistaa sananvapauden huomioimisen, sillä Suomen perustuslain 12 § :n turvaama sanavapaus ja perustuslain 16 §:n 3 momentin turvaama tieteen vapaus voidaan ottaa huomioon kansallisessa sääntelyssä. Tekstin- ja tiedonlouhinnan rajoittaminen on samalla sananvapauden ja tieteen vapauden rajoittamista, ja siksi perusoikeuspunninnan tuloksena voidaan todeta, että on perusteltua kansallisesti toteuttaa tekstin- ja tiedonlouhintaa koskeva poikkeus niin laajana kuin tekijänoikeutta koskevat direktiivit sen mahdollistavat.

1.2 Tiedonlouhinta tieteellisessä tutkimuksessa 13 b § 2 momentin säännösvalmistelu

Unifi katsoo että opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntokierroksella olleessa HE luonnoksessa tekstin- ja tiedonlouhinnasta tieteellisessä tutkimuksessa oli säädetty tekijänoikeutta koskevien direktiivien mahdollistaman kansallisen liikkumavaran puittessa siten, että tieteen vapaus tiedon hankintaan ja vastaanottamiseen toteutui tasapainoisesti ja taiteellisten ja kirjallisten teosten suoja huomioitiin. Lausuntokierroksella juuri tiedonlouhintaa koskeva 13 b § oli se säännös, joka sai kaikkein myönteisimmän palautteen, kuten HE 6. luvussa Lausuntopalaute s.73 todetaan: ”Tekijänoikeuden rajoitusten osalta tyytyväisimpiä lausunnonantajat olivat käyttöä tiedonlouhinnassa (13 b §) koskevaan lainmuutokseen”. Rajoitussäännöksen poikkeuksellisen myönteiseen palautteeseen on varmasti vaikuttanut se, ettei tiedonlouhintaa tieteellistä tutkimusta varten koskeva rajoitus aiheuta merkittävää taloudellista menetystä oikeudenhaltijoille. Unifi katsookin, että tiedonlouhinnasta tulee säätää HE lausuntoluonnosta lähtökohtana pitäen.

1.3 Tekstin- ja tiedonlouhinta tieteellistä tutkimusta varten 13 b § 2 momentin muotoilu

Tiedonlouhintaa koskevaan sääntelyyn ehdotamme seuraavia muutoksia:

1. Tekijänoikeutta koskevan direktiivin (2019/790) 3 artikla 2 kohta toteaa, että ”teoksista tai muusta suojatusta aineistosta 1 kohtaa noudattaen valmistetut kappaleet ja kopiot on säilytettävä asianmukaista suojaustasoa käyttäen, ja niitä voidaan säilyttää *tieteellistä tutkimusta varten, mukaan lukien tutkimustulosten todentamiseen*.” HE 13 b § 2 mom oli jäänyt pois kyseinen direktiivin kohta, jolloin säilytys olisi direktiivin pakollisen poikkeussäännöksen vastaisesti vain tulosten todentamista varten eikä *tieteellistä tutkimusta, mukaan lukien* tulosten todentamista, varten. OKM kertoikin

kuulemistilaisuudessa että lainkohta korjataan täydentävällä hallituksen esityksellä ja siten perustuslakivaliokunnan nimenomainen vaatimus toteutetaan.

2. Direktiivin mukaan poikkeussääntö, joka mahdollistaa tiedonlouhinnan tieteellistä tutkimusta varten on pakollinen, eli tiedonlouhintaa tieteellistä tutkimusta varten ei saa estää teknisellä toimenpiteellä tai sopimuksella. HE osiossa 2. EU-säädösten tavoitteet ja pääasiallinen sisältö,2.1. Direktiivi (2019/790),s. 6. Artiklat 3—4. Tekstin- ja tiedonlouhinta, direktiivin sisältö onkin kuvattu oikein eli *" 3 artikla ei mahdollista tiedonlouhinnan rajoittamista sopimuksin tai teknisin keinoin*". Jotta säännös olisi selkeä, ja kysymystä sopimusvapauden rajoittamisesta avoimen tieteen hyväksi ei syntyisi, ehdotamme säännöksen muuttamista muotoon "Tieteellistä tutkimusta varten tapahtuvaa tiedonlouhintaa tai tiedonlouhintaa varten tapahtuvaa kappaleen valmistamista ei saa estää tai rajoittaa."

   HE 50 c §:ssä: "Sillä, jolla on laillisesti hallussaan tai saatavillaan tehokkaalla teknisellä toimenpiteellä suojattu teos ja jolla on 13 b §:n nojalla oikeus käyttää teosta, tulee olla mahdollisuus käyttää teosta siltä osin kuin se on tarpeen mainitussa lainkohdassa säädetyn tekijänoikeuden rajoituksen hyödyntämiseksi." Jotta HE 50 c §:n tarkoittama rajoitussäännös olisi selkeämpi, 13 b §:n 2 momentin sanamuodon osalta esitämme muotoilua "Tieteellistä tutkimusta varten tapahtuvaa tiedonlouhintaa tai tiedonlouhintaa varten tapahtuvaa kappaleen valmistamista ei saa estää tai rajoittaa."

3. Unifi kiinnittää huomiota siihen, että HE 13 b § 2 mom sanamuoto rajaa tieteellisen tutkimuksen tiedonlouhinnan oikeuden vain tutkimusorganisaatioihin ja tutkijat luonnollisina henkilöinä sekä muut organisaatiot on rajattu pois. Pykälän sanamuoto ja perustelut rajaavat tieteellisen tutkimuksen siten, että tutkijan tulee olla tutkimusorganisaation edustaja (s. 78): "Säännöksellä turvataan se, että tutkimusorganisaatioilla ja kulttuuriperintölaitoksilla ja *niiden tutkijoilla* on mahdollisuus suorittaa tekstin- ja tiedonlouhintaa […]."Edellytetäänkö, että tekstin- ja tiedonlouhinta tehdään organisaation lukuun, määräyksestä tai hyväksynnällä? Millainen yhteys organisaatioon on lainsäätäjän mukaan riittävä (opiskelijat, apurahatutkijat, vierailevat tutkijat, dosentit ja muut, jotka eivät ole työ- tai virkasuhteessa)? Hallituksen esityksen sanamuoto toistaa direktiivin sanamuotoa ilman, että säädöksen osalta olisi huomioitu Suomen oikeusjärjestelmä, jossa perustuslaki takaa tieteen vapauden, eikä Suomessa tieteellisen tutkimuksen tekeminen ole aikaisemmin vaatinut tutkimusorganisaation hyväksyntää tai sen edustajana toimimista. Lain käytännön soveltamisessa on otettava huomioon erilaisten tieteenalojen ja tutkijan työurien mahdollistaminen sekä tutkijoiden ja muiden tieteellistä tutkimusta yhdessä yliopistojen kanssa suorittavien tahojen kanssa. Keskeinen osa yliopistojen piirissä tehtävästä tutkimuksesta tehdään ulkopuolisella rahoituksella, kuten EU Horizon Europe ja Business Finland rahoituksella. Tällöin tutkimusrahoittaja edellyttää yhteiskunnallisen vaikuttavuuden saavuttamiseksi, että tieteellistä tutkimusta tehdään yhdessä myös muiden toimijoiden, kuten erilaisten asiantuntijajärjestöjen,kolmannen sektorin kuntien ja yritysten kanssa. Yhä merkittävämmäksi tieteen toteutustavaksi noussut kansalaistiede on muistettava ymmärtää arkipäiväiseksi tutkimustavaksi myös tiedonlouhintaa mahdollistaessa. Lain rajoitukset tiedonlouhinnalle nousevat esteeksi sekä yhteistyöhankkeille että kansalaistieteelle. Tiedonlouhinnan toteuttaminen ei

myöskään saa riippua tutkijan kulloisestakin rahoitus- tai työsuhdetilanteesta. Digitaalisena tutkimusmenetelmänä tiedonlouhinta on olennainen osa tieteellisen tutkimuksen mahdollistamista, sen rajoittaminen esitetyllä tavalla näyttäisi olevan ristiriidassa tieteen vapauden sivistyksellisen perusoikeuden kanssa, jonka vuoksi Unifi esittääkin tieteellisen tutkimuksen oikeuden turvaamista laajemmin.

4. Tekijänoikeuslain ymmärrettävyyden näkökulmasta on haastavaa, että laillisen lähteen vaatimus on tiedonlouhinnan suhteen ehdotettu säädettäväksi kolmeen kertaan eri tavoin 11 §:n 5 momentissa, 13 b §:n 1 momentissa ja 13 b §:n 2 momentissa. Tekijänoikeuslain 11 §:n 5 momentti säätää laillisen lähteen vaatimuksen kaikkien poikkeussäännösten soveltamiselle ja Suomen tekijänoikeuslain systematiikka on perustunut sille, että tätä jo säädettyä laillisen lähteen vaatimusta noudatetaan kaikkien poikkeussäännösten osalta. Jos direktiivin sanamuotoa toistellaan ilman että oman tekijänoikeuslakimme systematiikkaa noudatetaan, murenee laillisen lähteen säädöksen oikeusvoima kaikkien muiden poikkeussäännösten osalta, joista tämä useakertainen kielto puuttuu.

   HE 13 b § säännöksellä pannaan täytäntöön tekijänoikeutta ja lähioikeuksia digitaalisilla sisämarkkinoilla koskevan direktiivin 3 ja 4 artikla. Unifi jakaa perustuslakivaliokunnan käsityksen siitä, että direktiivin suomaa liikkumavaraa ei ole hallituksen esityksessä käytetty niin, että tieteen vapaus olisi otettu tasapainoisesti huomioon.

   Unifi esittää yllä kuvattujen ongelmakohtien korjaamiseksi, että 13 b § säänöksen osalta palataan lausuntokierroksella myönteisen arvion saaneeseen HE luonnoksen sanamuotoon:

   13 b § Teosten kappaleiden valmistaminen tekstin- ja tiedonlouhintaa varten

   Teoksesta saa valmistaa kappaleita käytettäväksi tiedonlouhintaa varten ja säilyttää kappaleita yksinomaan kyseistä tarkoitusta varten, ellei toisin ole sovittu tai kappaleen valmistamista ole estetty tai rajoitettu.

   Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, tieteellisessä tutkimuksessa tapahtuvaa tiedonlouhintaa varten valmistetun teoksen kappaleen saa säilyttää tieteellistä tutkimusta varten mukaan lukien tieteellisen tutkimuksen myöhempää todentamista varten, siten että kappaleet ovat vain siihen oikeutettujen saatavilla. Tieteellistä tutkimusta varten tapahtuvaa tiedonlouhintaa tai tiedonlouhintaa varten tapahtuvaa kappaleen valmistamista ei saa estää tai rajoittaa.

1.4 Vaikutustenarviointi

Unifi katsoo että tiedonlouhinnan myönteiset vaikutukset tukevat että sananvapauden ja sivistyksellisten oikeuksien huomioimista tiedonlouhinnan sääntelyssä.

<u>Pääasialliset vaikutukset</u>

Taloudelliset vaikutukset

HE s. 42

Datatalous on talouden osa-alue, jossa liiketoimintamalli perustuu tiedon hyödyntämiseen ja käyttöön eri tavoin. Tiedonlouhinnan salliminen on edellytys datatalouden kehitykselle. Tekoälytutkimus ja tekoälyn kouluttaminen tiedonlouhinnan avulla edellyttää tiedonlouhinnan sallimista tekijänoikeuslaissa. Suomi on edelläkävijä datatalouden kehittämisessä ja tekoälytutkimuksessa, ja myönteiset vaikutukset talouteen edellyttävät kansallisen liikkumavaran käyttämistä tiedonlouhintaa sallivaksi. EU:n tekijänoikeutta ja tietokantaoikeutta koskeva sääntely on ollut rajoitteena tekstin ja tiedonlouhinnalle, ja tämä on näkynyt mm. siten, että EU:n osuus maailman datataloudesta on huomattavasti pienempi kuin esim. USA:n ks. esim Who is leading the data driven world? | DataLandscape.

Tieteelliseen tarkoitukseen tapahtuvan tiedonlouhinnan osalta tiedonlouhinta-aineistoa saisi kuitenkin säilyttää ja siihen saisi tarjota rajoitetusti pääsyn tieteellistä tutkimusta, mukaan lukien tutkimuksen verifiointia varten.

Direktiivin mukaan poikkeus, joka mahdollistaa tiedonlouhinnan tieteellistä tutkimusta varten on pakollinen, eli tiedonlouhintaa tieteellistä tutkimusta varten ei saa estää teknisellä toimenpiteellä tai sopimuksella. Rajoituksen mukaisesta käytöstä ei saisi sopia toisin, eikä sitä saisi estää teknisin keinoin.

Myönteiset vaikutukset talouteen ovat laajoja erityisesti datatalouden ja tekoälytutkimuksen osalta, ja toisaalta kielteiset vaikutukset talouteen ovat hyvin vähäisiä, sillä tiedonlouhintalupien myynti ei ole merkittävää liiketoimintaa Suomessa.

Vaikutukset julkiseen talouteen

HE s.50

Datan hyödyntäminen mahdollistaa yhä käyttäjälähtöisemmät, edullisemmat ja ympäristöystävällisemmät palvelut sekä julkisella että yksityisellä sektorilla, ja tiedonlouhinnan salliminen on edellytys datan hyödyntämiselle julkisella sektorilla.

Suomessa eri hallinnonalat tekevät työtä datatalouden edistämiseksi esimerkiksi siten ,että Datatalouden toimeenpano- ja seurantaryhmä pyrkii datatalouden kehittämiseen sekä datan saatavuuden, jakamisen, liikkuvuuden että sääntelystä tulevien oikeuksien toteutumiseen datatalouden periaatteiden mukaisesti. Tiedonlouhintaoikeuden kansallinen sääntelyn toteuttaminen mahdollisemman laajana oikeutena vaikuttaa ainakin välillisesti myönteisesti julkiseen talouteen.

Ympäristövaikutukset ja muut yhteiskunnalliset vaikutukset

HE s. 53:

Keskeisiä tavoitteita sekä Euroopassa että globaalisti ovat datatalouden ihmislähtöisyys ja kestävyys. Jotta datatalous ja sen osana automaatio ja tekoäly kehittyvät, datan saatavuutta, laatua ja yhteentoimivuutta pitää lisätä. Datatalouden kehittämisen lähtökohtana on EU:ssa ihminen datan käyttäjänä (human-centric data economy).Tiedonlouhinnan salliminen on edellytys datatalouden kehittämiselle.

2. Opetustoimintaa koskeva rajoitussäännös

2.1 Opetustoiminnan sääntely sananvapauden ja sivistyksellisten oikeuksien kannalta

Perustuslakivaliokunta on ehdottanut säädettäväksi opetusta koskevasta rajoitussäännöksestä laajemmin sivistykselliset oikeudet huomioivaksi. Tekijänoikeuslaissa säädettyjen oikeuksien tarkastelussa perustuslain16 §:ssä säädetyt sivistykselliset oikeudet korostavat tarvetta turvata tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapautta sekä oikeutta kehittää itseään varattomuuden estämättä.

Näiden sivistyksellisten etujen turvaamisesta on ylimmän opetuksen osalta säädetty erityisesti yliopistolain 2 §:n 1 momentissa, jonka mukaan yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa. Tehtäviään hoitaessaan yliopistojen tulee tarjota mahdollisuuksia jatkuvaan oppimiseen, toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta. (28.12.2018/1367). Sivistyksellisten etujen turvaamisesta opetuksessa ammattikorkeakouluissa on säädetty ammattikorkeakoululain 4 §:ssä, jonka mukaan ammattikorkeakoulun tehtävänä on antaa tutkimukseen, taiteellisiin ja sivistyksellisiin lähtökohtiin perustuvaa korkeakouluopetusta ammatillisiin asiantuntijatehtäviin ja tukea opiskelijan ammatillista kasvua sekä tarjota mahdollisuuksia jatkuvaan oppimiseen. (28.12.2018/1368)

Perustuslakivaliokunta lausui seuraavaa: ”Hallituksen esityksessä olisi ollut syytä tarkastella ehdotusta perusteellisesti sivistyksellisten oikeuksien näkökulmasta. Nyt esityksen perusteella jää epäselväksi myös, miten direktiivin mahdollistaman kansallisen liikkumavaran käyttämisessä on otettu huomioon eri perusoikeudet. Sivistysvaliokunnan on syytä vielä tarkastella sääntelyä tältä kannalta ja muuttaa sääntelyä sivistykselliset oikeudet huomioon ottavaksi, jos se on direktiivin puitteissa mahdollista.”

Unifi kannattaa OKM kuulemistilaisuudessa esittämää ratkaisua täydentävän rajoitussäännöksen korvauksettomuudesta, ratkaisu on selkeästi direktiivin sallima ja auttaa osaltaan sivistyksellisten oikeuksien parempaa toteutumista. Sivistyksellisten etujen huomioiminen edellyttäisi kuitenkin juuri tieteen ja taiteen vapauden sekä ylimmän opetuksen vapauden turvaamista.

2.2 Korkeakouluopetus, 14 a §:n ja 21 §:n 3 momentin muotoilu

Perusopetuksen ja toisen asteen opetuksen osalta OKM on pitänyt sopimuslisenssiratkaisua tärkeänä ja opetuskäytön sopimuslisenssi on neuvoteltu ja maksettu valtion toimesta, mutta korkeakoulusektorin osalta on OKM toimesta toteutettu ratkaisu, jossa kukin yliopisto tai ammattikorkeakoulu sopii itse mahdollisesta sopimuslisenssikäytöstä ja myös maksaa käytön itse, jolloin sopimuslisenssimaksut vaikuttavat suoraan yliopiston ja korkeakoulun resursseihin.

Tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapautta koskevaa perusoikeutta ei ole kyetty riittävästi huomioimaan yliopisto- ja korkeakouluopetuksen tekijänoikeussääntelyssä. Korkeakoulutasoinen opetus on huomioitu tekijänoikeuslaissa, mutta vain tekijänoikeuslain

21 §:n 3 momentissa, jonka mukaan elokuvateoksen julkisesta esittämisestä korkeakoulutasoisen elokuvaopetuksen yhteydessä säädetään 16 c § :ssä.

Tekijänoikeuslain 16 c §:n säätä teosten käyttämisestä Kansallisessa audiovisuaalisessa instituutissa. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti saa:

2) välittää kokoelmissaan olevan teoksen yleisöön kuuluvalle henkilölle tutkimusta tai yksityistä opiskelua varten 16 b §:ssä tarkoitetun kirjaston tiloissa, eduskunnan kirjastossa ja Tampereen yliopiston viestinnän, median ja teatterin yksikössä yleisölle välittämiseen varatuilla laitteilla, jos muu kuin teoksen käytön edellyttämä kappaleen valmistaminen digitaalisesti on estetty sekä jos teoksen välittäminen edelleen on estetty.

Suomen opetusta koskevassa tekijänoikeussääntelyssä on siis jo pitkään huomioitu korkeakoulutasoinen opetus erityissääntelyn kohteena. Korkeakouluopetusta on suhteessa sopimuslisenssiin myös OKM taholta kohdeltu eri tavoin kuin perus- ja toisen asteen opetusta.

Juuri yliopisto- ja korkeakoulutasoisessa opetuksessa syntyy sananvapauden ja sivistyksellisten oikeuksien toteuttamiseksi tarve erityissääntelylle, jotta tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus voidaan turvata. Korkeakouluopetuksen rajoitussäännöksen taloudellinen merkitys oikeudenhaltijoille on myös marginaalinen verrattuna toisen asteen ja perusopetuksen opetuksen taloudelliseen merkitykseen ja yhteiskunnallisessa tarkastelussa korkeakoulutuksen mahdollistaminen vaikuttaa myönteisesti talouden kehitykseen (ks. esim. koulutuksen merkitys talouskasvulle, noin kolmasosa kasvusta syntyy koulutuksen myötä rakentuvasta henkisestä pääomasta, kaksi kolmasosaa puolestaan uusista ideoista, teknologian kehityksestä ja innovaatioista, joiden syntymisen edellytyksenä on myös korkeakoulutus. Pohjola, Matti: ”Suomen talouskasvu ja sen lähteet 1860–2015”, Kansantaloudellinen aikakauskirja 3/2017, s. 266-292.

Tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapauden tulee toteutua sananvapauden edellyttämällä tavalla, johon huonosti soveltuu korvausvelvollisuuden edellyttämä raportointivelvollisuus. Yliopistoissa ja korkeakouluissa tapahtuvan käytön osalta on erittäin vaikeaa saada selville kaikki mahdolliset tarjolla olevat käyttöluvat, koska materiaali on suurelta osin kansainvälistä ja yksittäisiä käyttölupa voi olla saatavilla tuhansilta oikeudenhaltijoilta. Entä miten arvioidaan luvan saannin vaikeus ja miten se tulee dokumentoida ?

Tekijänoikeuslain 16 c §:n säännös ei mahdollista DSM direktiivin 5 artiklan mukaista digitaalista ja rajat ylittävää opetusta, sillä se on sidottu tiettyyn arkistoon, kirjastoihin ja laitoksiin sekä niiden laitteisiin, joissa kappaleen valmistaminen digitaalisesti on estetty sekä ja teoksen välittäminen edelleen on estetty. Tekijänoikeuslain 21 §:n 3 momentin korkeakoulutasoista elokuvaopetusta koskeva säännös onkin ylimmän opetuksen vapautta liian voimakkaasti rajoittavana poistettava.

Ehdotettu rajoitussäännös ei koskisi ansiotarkoituksessa järjestettyä korkeakouluopetusta, sillä tekijänoikeuslain 54 a §:n mukaan rajoitussäännöstä, joka on säädetty opetustoiminnasta, ei sovelleta opetustoimintaan, jota harjoitetaan ansiotarkoituksessa, ja siten täydennyskoulutus, joka on markkinahintaista koulutusta, rajautuu poikkeussäännöksen ulkopuolelle.

Sivistyksellisten oikeuksien huomioimiseksi Unifi esittää seuraavia lihavoinnilla esiin nostettuja muutoksia:

14 a

Teosten käyttäminen opetuksen havainnollistamiseen

Jos 13 §:ssä tai 14 §:n 1 momentissa tarkoitettua sopimuslisenssiä tai muuta käyttölupaa, joka kattaa opetustoiminnassa tarpeellisen teoksen käytön, ei ole lainkaan tarjolla tai helposti saatavilla, ***tai jos tai kyseessä on yliopistolain 2 §:n 1 momentin (28.12.2018/1367) tai ammattikorkeakoululain 4 §:n (28.12.2018/1368) tarkoittama opetus****, saa julkistetun teoksen saattaa opetustoiminnassa yleisön saataviin ja siitä saa opetustoiminnassa valmistaa kappaleita opetuksen havainnollistamiseen edellyttäen, että teoksen käyttö tapahtuu tietylle rajatulle henkilöpiirille tarkoitetussa tilanteessa tai suojatussa sähköisessä ympäristössä.*

21 §

Julkinen esittäminen

— — — — — — — — — — — — — — — Mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, ei koske näytelmä- eikä elokuvateosta.

Elokuvateoksen julkisesta esittämisestä tutkimuksen ***~~ja korkeakoulutasoisen elokuvaopetuksen~~*** *yhteydessä säädetään 16 c §:ssä. Elokuvateoksen julkiseen esittämiseen opetustoiminnan yhteydessä sovelletaan myös, mitä 14 §:n 1 momentissa ja 14 a §:ssä säädetään.*

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry, Finlands universitetsrektorers råd Unifi rf

Jukka Kola
puheenjohtaja

Tanja Risikko
toiminnanjohtaja